

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет культури і мистецтв

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

**СТВОРЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО ПОРТРЕТУ ЗАСОБАМИ
ОЛІЙНОГО ЖИВОПИСУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

Пояснювальна записка

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 16-221М групи
Спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Науменко Анастасія Сергіївна

Науковий керівник: кандидатка
мистецтвознавства, старша викладачка
Гуляєва О.В.

Рецензент: заслужена художниця України
Гоноболіна О.Ч

Івано-Франківськ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Тематичний портрет у сучасному українському художньому просторі.....	5
РОЗДІЛ 2. Особливості створення тематичного портрету олійними фарбами.....	8
ВИСНОВКИ.....	12
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	14
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В образотворчому мистецтві портрет – це самостійний жанр, метою якого є відображення візуальних характеристик моделі. Художник передає зовнішню подібність портретованого і, водночас, створює художній образ, відповідно до власного бачення зображає людину, передає її характер, емоційний стан, внутрішній світ. Існують різні види портретів: історичний, костюмований, сімейний, релігійний, автопортрет тощо. Тематичний портрет є важливим засобом візуального вираження та розкриття індивідуальності. Сучасні митці часто експериментують з різними техніками та матеріалами в жанрі портрету. Вони можуть поєднувати традиційні методи з сучасними технологіями, що часто дає несподівані та досить цікаві результати. Але виконання портрету у традиційній манері не втрачає своєї популярності. Саме тому, темою нашого кваліфікаційного проєкту обрано: «Створення тематичного портрету засобами олійного живопису».

Мета роботи – виконати авторський тематичний портрет засобами олійного живопису.

Відповідно до мети, **завдання**:

1. Ознайомитися з особливостями розвитку живописного тематичного портрету у сучасному українському художньому просторі.
2. Розкрити етапи створення тематичного портрету олійними фарбами.
3. Висвітлити сучасні технічні прийоми олійного живопису.
4. Написати портрет олійними фарбами.

Об'єкт дослідження – особливості сучасного живописного портрету олійними фарбами

Предмет дослідження – процес створення тематичного портрету засобами олійного живопису.

Методи дослідження: методи відповідають меті і поставленим завданням. Для виявлення особливостей живописного тематичного портрету використано метод абстрагування та порівняння. При створенні творчої роботи, використовувалися методи конструктивно-просторового аналізу, образного аналізу, порівняння та узагальнення.

Апробація результатів: відповідно до тематики кваліфікаційного проєкту, до збірки «Магістерські студії» (2023) було подано статтю «Розвиток портретного жанру у сучасному мистецтві України».

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається з практичної частини та пояснювальної записки, що містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕМАТИЧНИЙ ПОРТРЕТ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ

Тематичний портрет – це насамперед створення портретних зображень, орієнтованих на конкретну тематику або ідею. У таких портретах художники намагаються за допомогою кольору, композиції, форми та інших художніх засобів передати вибрану тему або ідею. Також, сучасні художники тематичного портрету часто експериментують з різними матеріалами та техніками, щоб передати ідею чи атмосферу твору. Вони можуть використовувати різні медіа, міксувати фотографію, живопис та графіку. [9] Тематичні портрети можуть містити символіку, яка допомагає розкрити яку-небудь тему, підкреслити ідею. Художники використовують різні елементи, наприклад кольори, фони або інші деталі, щоб створити образ. [2]

Є багато художників, які працюють з тематичними портретами. Вони обирають цей жанр, як засіб виразності. Одним з таких художників є Роман Петрук. Він майстер глибоко психологічної художньої передачі людського образу у фарбах. Він може поєднувати класичну школу рисунка й живопису із експресивно-символічною манерою візуалізації образів. Роман Петрук є автором понад 1000 творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, більше 300 з яких увійшли до альбому – монографії «Полотно душі», виданого у 2020 році. [6]

В своїх художніх творах він вирізняється тим, що не боїться експериментувати з кольорами і, також висвітлює соціальні проблеми. Робота художника під назвою «Повітряна тривога» (2022 р, Додаток А, іл. 1.1) – це картина, що вражає своєю енергетикою. На полотні зображена жінка, що перебуває в стані виняткового напруження. Художник використовував широкі та грубі пензлі, підкреслюючи емоційну напругу та руховий ритм полотна. Картина художника «Світло» (Додаток А, іл. 1.2), вражає своєю динамікою і в той же час спокоєм. На картині зображена

свічка. Колірна гамма створює атмосферу гармонії. Деталі в роботі ретельно пророблені. [7] В обох картинах помітна впевненість автора в техніці та сила виразності образів.

Також сучасним художником, який в своїх творах висвітлює український тематичний портрет є Олег Шупляк. Його творчість настільки багатогранна, різнобарвна та різножанрова, що не варто й намагатися вписати її у рамки слів. Його картини не піддаються намаганням умістити їх у загальноприйнятні рамки. Олег Шупляк з початку малював з натури, зображував красиві пейзажі та портрети. Але з часом зрозумів, що це не його, він – художник, який малює не те, що бачить, а те, про що думає. [4] Популярність художнику принесли картини з подвійним змістом, які він називає слов'янським словом «двовзори». Ці полотна особливі своїми прихованими образами: вдивляючись у традиційний пейзаж, раптом виявляєш, що хатини – це очі людини, а пагорби перетворюються на брови. І ось вже бачиш перед собою портрет або зовсім іншу картину. За фігурою дівчини з книжкою – голову Сальвадора Далі, за осінніми листками – пташку, а за солом'яними стріхами та маленьким пастушком – обличчя Тараса Шевченка. [12]

Твори Олега Шупляка, такі, як «Хранителька» (Додаток А, іл. 1.5), «Несе Галя воду» (Додаток А, іл.1.3), «Галичина» (Додаток А, іл. 1.6), «Батьківщина» (Додаток А, іл. 1.11), «Нічна берегиня» (Додаток А, іл.1.4), розкривають унікальність та індивідуальність манери художника. Художник має власну унікальну техніку малювання, яку він назвав «поєднаною технікою». Ця техніка характеризується тим, що вона поєднує елементи графіки, живопису та колажу. Його підхід до написання картин дозволяє самовиражатися та спонукати глядачів над питаннями, пов'язаними з його обраною тематикою. [4]

Знаменитим українським художником і скульптором, якого знає весь світ є Василь Дутка. Він нагороджений медаллю ім. Т. Яблонської, орденом «Заслужений для культури Польщі», срібним значком Львівської

національної академії мистецтв. Його полотна різножанрові, але пізнавані не тільки за оригінальністю мазків, а й об'єднані темою відображення українських культурних надбань. Коли переглядаєш його твори «Гуцульське весілля» (Додаток А, іл. 1.9), чи «Замріяна» (Додаток А, іл. 1.10), «Космацька красуня» (Додаток А, іл.1.7), «Портрет Я.Падеревського» (Додаток А, іл.1.12), «Колядники у Криворівні» (Додаток А, іл. 1.8), то розумієш, що це все суголосе твоєму серцю, що життя прекрасне. [3]

Твір художника «Гуцульське весілля» (Додаток А, іл. 1.9) 1998 року передає гуцульську святкову подію. На картині зображено незабутню атмосферу гуцульського весілля. Художник вдалим чином передає світлі та насичені кольори, характерні для народного гуцульського весілля. У Василя Дудки, також гарні та атмосферні портрети. Одним із таких, є «Портрет Я. І. Падеревського» (Додаток А, іл.1.12) 1883 року. Ця робота вирізняється яскравим втіленням відомого політика, державного піаніста та діяча Я. І. Падеревського. Художник вміло передає реалістичні деталі обличчя Падеревського, надаючи йому виразності. Василь Дудка вдало використовує гармонійну гру світла та тіней, що надає роботі глибини та об'єму. [3]

Сучасні художники портретисти розкривають у своїх творах унікальне обличчя тематичного портрету в українському художньому контексті та дають зрозуміти його глибину та значущість у сучасному світі. Цей жанр є платформою для висвітлення складних історій, розбору соціальних стереотипів і висвітлення роздумів і думок у глядачів. Він дозволяє художникам висловлювати через зображення людських облич погляди, ідеї та емоції, розкриваючи соціальні проблеми та внутрішній світ. [9] Тематичний портрет у сучасному українському художньому просторі постає, як потужний засіб комунікації та віддзеркалює багатогранний і різноманітний світ людського буття. [8]

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО ПОРТРЕТУ ОЛІЙНИМИ ФАРБАМИ

Створення тематичного портрету олійними фарбами є складним та творчим процесом, який вимагає уваги до деталей та вміння передати емоції та особливості моделі. Олійні фарби надають можливість створити багатий колорит, глибокі тіні та перехід між кольорами. [6]

Олійний живопис є однією із найбільш популярних технік написання портретів, оскільки він дає змогу використовувати багато шарів фарби, які можна перекривати та змінювати. Така техніка дозволяє втілити багато деталей та дати портрету глибину та простір. [10]

Назва нашого творчого портрету «Роздуми про мирне життя». На портреті зображена жінка, яка зосереджено плете щось з в'язаних ниток. Вона повністю поринула в творчий процес. Вона сидить з легким нахилом, заглиблена у свої думки. Її настрої зосереджені і спокійні. Жінка майстерно в'яже, символізуючи не тільки фізичну роботу, а й духовний процес роздумів і внутрішнього пошуку. Робота випромінює енергію та силу людини, що занурена у свою творчість.

Колорит нашої творчої роботи стриманий, побудований переважно на зближених відтінках. Простір навколо жінки формується за допомогою деталей, таких як візерунок на стіні, клубки ниток, деталі одягу. Загальна атмосфера картини випромінює внутрішню гармонію та спокій, натякаючи на задуми про мирний спосіб життя. «Роздуми про мирне життя» втілюють ідею самопізнання, глибоко внутрішнього розгляду, закликаючи глядача подумати про значущість миру та спокою у сучасному світі.

В нашому тематичному портреті ми використовували техніку багатшарового живопису, де фарби наносяться на полотно шарами, щоб додати глибину та текстуру об'єкту. Тривала робота над картиною вимагає нанесення двох або більше шарів фарби. Перший шар – підмальовок. Художник наносить на полотно малюнок і прописує шар, на якому видно

основні тональні плями. Наступний шар – прописування і деталізація. Перш ніж приступити до подальшої роботи, попередній шар повинен просохнути. Інакше фарба мерхне і тьмяніє. Це пов'язано з тим, що невисохлі фарби вбирають олію зі свіжих шарів. Перед роботою досить буде промаслити картину. [11]

Сучасні художники поєднують техніки, чергують барвисті шари, досягаючи глибини, насиченості і яскравості кольору. Використовуючи текстурну пасту, художник буквально ліпить фактуру, висуваючи тим самим об'єкти на передній план. Щетиновим пензлем і мастихіном можна створити шорсткість, фактурність поверхні. А потім додати кольорових шарів, що відповідають художньому задуму автора.

Етапи створення нашого тематичного портрету:

1. Перший етап – це пошук ідеї. На цьому етапі ми обирали тематику портрету, узгоджували настрій твору, атмосферу та характер, які ми хотіли передати. Також визначили збалансовану композицію. Обрали назву нашої творчої роботи «Роздуми про мирне життя». Ми обрали цю тему оскільки вона сприяє певній філософській думці про гармонію, спокій та розмірковування.

2. Пошук ескізу. За допомогою гуаші та кольорових олівців створювали різні ескізи і вибирали, який буде основою для нашого тематичного портрету. Ескіз портрету ми робили за законами золотого перетину, правилом третин (правильний вибір точки або лінії на якій розташований головний об'єкт). Також, при роботі з ескізом ми звертали увагу на колірну гаму, яка має виражати певний характер та настрій нашої моделі. В портреті ми використовували більш холодні кольори, ніж теплі, щоб створити відчуття витонченості та спокою. У роботі присутній зелений колір – це природність, синій колір – спокій, фіолетовий колір асоціюється з елегантністю та лояльністю.

3. Підготовка поверхні. Для нашої творчої роботи ми обрали найбільш популярний ґрунт, а саме акриловий та льняне полотно. Таке

полотно є традиційним вибором для олійного живопису і має досить фактурну поверхню, що забезпечує добре поєднання фарб з поверхнею полотна. Грунти для олійного живопису бувають різні: клейові, які характеризуються тим, що не мають олії в своєму складі; олійні – складаються з проклеюк, на які безпосередньо нанесені шари розбавленої олії, тощо. [1] Ми обрали полотно середнього розміру, потім перейшли до побудови зображення портрету олівцем на полотні: намітили початкові штрихи, визначили пропорції і композицію портрета, контури обличчя та інші особливості; продовжували розробку деталей обличчя, уточнюючи контури очей, волосся та інших частин образу. Також уточнили візерунок на стіні та стіл і корзину поруч з моделлю.

На чисту і підготовлену поверхню полотна почали наносити перші шари фарби. Ми використовували тонкі шари, починаючи зі світлих відтінків, а потім поступово додавали тіні та деталі.

4. Робота над основними тоновими і кольоровими співвідношеннями фону. Ми використовували спосіб створення кольорових градацій. Застосовуючи цей метод, ми змінювали тони кольору на фоні, що дозволяло досягти нам плавного злиття кольорів.

5. Робота над деталями. Поступово перейшли до відтворення деталей обличчя, включаючи очі, ніс, рот та волосся. Ретельно аналізували тіні, світло та переходи між кольорами, щоб створити реалістичний вигляд.

6. Узагальнення. Завершували портрет додаванням деталей та фактури. Оцінювали портрет в цілому, дивилися, які частини портрету потрібно було підкреслити, а які списати.

Прикладом для написання тематичного портрету став для нас відомий український художник Василь Дудка. Він в своїх картинах вдало передає настрій, характер, емоційний стан своїх моделей. У портретах створених художником, відчувається глибоке розуміння характеру, заглиблення у внутрішній світ персонажів. Василь Дудка використовує реалістичні техніки, створюючи живі портрети, передаючи текстуру та

деталі. Також, художник майстерно використовує світло та тіні для відтворення глибини образу. [3] Оскільки портретний жанр постійно розвивається, досвід Василя Дудки може бути чудовим прикладом для сучасних художників, що працюють у жанрі портрету.

Чому саме для написання портрету ми обрали олійні фарби? Олійні фарби - дуже зручні для живопису як початківця, так і професіонала. Робота олійними фарбами завдяки їх особливості довго сохнути дозволяє правити картину на будь-якому етапі роботи. Олійна фарба в залежності від способу її нанесення дозволяє досягти різних ефектів на полотні. Вона може лягати на полотно гладко чи пастозно. З олійними фарбами можна працювати за допомогою пензлів чи мастихінів. Різні кольори фарби можна змішувати безпосередньо на полотні, наносити один на одного шари, досягаючи потрібних переходів. [5]

Тематичний портрет олійними фарбами є цікавим способом відтворення особистості та вираження емоцій моделі. Олійні фарби дозволяють художникові створювати плавні переходи відтінків та багат шаровість, що додає реалістичності моделі. Такий підхід дозволяє виявити унікальність особистості, передати внутрішній світ моделі. Тому тематичний портрет, створений олійними фарбами, є захопливою формою вираження у мистецтві. Створення тематичного портрету олійними фарбами – це процес, в якому важлива особистість та стиль художника. Художник повинен експериментувати та розвивати свої власні творчі методи в написанні картин. [9]

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження в роботі були зроблені і наступні висновки. Художник, зображуючи портрет, не тільки прагне точно відтворити реалістичність моделі, а й створення пластичність форм, одухотворює її, створює художній образ, що володіє емоційною виразністю і ідейною змістовністю.

При створенні тематичного портрету, художник повинен досліджувати тему та персонажа, розуміти їхні почуття, внутрішню сутність та контекст. Художник має вміти передати ці елементи за допомогою кольорів, світла та тіней, композиції та деталей. Правильно побудована композиція – найважливіший інструмент у руках художника живописця. Основними принципами композиції є: принцип доцільності; принцип єдності; принцип доміанти (смісловий та структурний центр); підпорядкування частин цілому, угруповання; принцип динамізму; принцип рівноваги; принцип гармонії. Всі ці засоби є образотворчими прийомами та операційними інструментами, що дозволяють гармонізувати форму художнього освоєння реальності.

В кваліфікаційній роботі було розглянуто певні твори відомих художників Олега Шупляка, Василя Дудки та Романа Петрука. Роботи цих митців розглядалися як приклади інноваційних підходів та інтерпретацій у портретному жанрі. Їх роботи є прикладами різноманітного підходу до портрету в сучасному українському мистецтві.

При створенні нашого тематичного портрету ми спочатку виконали велику кількість ескізів, в яких визначили композицію, кольорове рішення, емоцію, яку хочемо передати у портреті. В подальшому, на підготовлене полотно ми перенесли наш ескіз та почали роботу: прокладали основні плями олійними фарбами, працювали над тінню та світлом, створювали глибину та простір на картині. Працювали над деталями, передачею виразу

обличчя та характеру моделі. Останнім нашим етапом було узагальнення та додавання останніх кольорових акцентів та тіней.

Створення тематичного портрету засобами олійного живопису вимагає вправності та технічної майстерності художника. Олійний живопис надає можливість створювати багат шарові та виразні картини, збагачені глибиною, колоритом та текстурою. Важливо знати, як використовувати техніку нанесення фарб, розташувати світлотіні та градацію кольорів для створення пластичних форм і досягнення глибини та виразності образу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Види ґрунтів, їх склад і властивості, 2016 – 2022 роки. URL: <http://um.co.ua/1/1-9/1-95289.html>
2. Живопис URL: https://volart.com.ua/art/petruk_roman/
3. Людмила Островська. Техніки «Щоб людина стала кращою, треба, щоби вона пережила трагедію», – Василь Дутка, 2019 р. URL: <https://pro.te.ua/2019/11/09/shhob-lyudyna-stala-krashhoynu-treba-shhoby-vona-perezhy-la-tragediyu-vasyl-dut>
4. Олег Шупляк, 2020 р. URL: <https://ideyka.com.ua/authors/oleg-shuplyak>
5. Олійна фарба URL: <https://lihtaryk.com.ua/chtotakoe-maslyanye-kraski-informatsiya-dlya-nachinayushhih/?lang=ru>
6. Переваги картин маслом, 2019 р. URL: <https://picart.com.ua/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B8%D0%BC%D1%83%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0-%>
7. Роман Петрук, Україна URL: <https://thebestartist.info/uk/2022/roman-petruk>
8. Сюжетний живопис у образотворчому мистецтві, 2022 р. URL: <https://print4you.com.ua/ua/stati/syuzhetnaya-zhivopis-v-izobrazitelnom-iskusstve/>
9. Сюжетно-тематичний жанр: живопис, картини, представники, 2018 р. URL: <https://artrecept.com/zhivopis/zhanry/sjuzhetno-tematicheskij-zhanr>
10. Техніки олійного живопису основні прийоми нанесення фарб, 2020 р. URL: <https://artclass.kiev.ua/uk/%D1%82ekhnyky-oliynoho-zhyvopysu/>
11. Техніки олійного живопису, 2019 р. URL: <https://artclass.kiev.ua/uk/%D1%82ekhnyky-oliynoho-zhyvopysu/>
12. Художник Олег Шупляк. Картини з подвійним змістом, 2019 р. URL: <https://sverediuk.com.ua/kartini-z-podviynim-zmistom-vid-olega-shuplyaka/>

ДОДАТКИ**Додаток А**

іл. 1.1. Роман Петрук «Повітряна тривога», 2022 рік

іл. 1.2. Роман Петрук «Світло», 2022 рік

іл. 1.3. Олег Шупляк «Несе Галя воду», 2016 рік

іл. 1.4. Олег Шупляк «Нічна берегиня», 2018 рік

іл. 1.5. Олег Шупляк «Хранителька», 2016 рік

іл. 1.6. Олег Шупляк «Галичина», 2016 рік

іл. 1.7. Василь Дудка «Космацька красуня», 2000 рік

іл. 1.8. Василь Дудка «Колядники у Криворівні», 2000 рік

іл. 1.9. Василь Дудка «Гуцульське весілля», 1998 рік

іл. 1.10. Василь Дудка «Замріяна», 1988 рік

іл. 1.11. Олег Шупляк «Батьківщина», 2018 рік

іл. 1.12. Василь Дудка «Портрет Я.І.Падеревського», 1883 рік